

Recension

Seigfried, Charlene Haddock (1996): *Pragmatism and Feminism: Reweaving the Social Fabric*. Chicago: University of Chicago Press. 342 s.

Charlene Haddock Seigfrieds syfte med boken är att rekonstruera en feministisk pragmatism eller pragmatisk feminism. Hon gör både en historisk och en begreppsmässig rekonstruktion av pragmatismen. Den historiska rekonstruktionen innebär att kvinnors bidrag till de klassiska teorierna görs synliga och att en tradition av kvinnliga pragmatister återupptäcks, den begreppsmässiga innebär att hon utvecklar dels en pragmatisk position influerad av feministiska perspektiv, dels feministiska positioner bearbetade från pragmatiska perspektiv.

Seigfried börjar med att situera pragmatismen som en historisk rörelse utgående från de klassiska amerikanska filosoferna Charles Sanders Peirce, William James, Josiah Royce, John Dewey och George Herbert Mead. Med utgångspunkt i deras texter sammanfattar hon en klassisk pragmatisk teori. Därefter inkluderar hon kvinnor som direkt eller indirekt har påverkat ovanstående pragmatister, kvinnor som Ella Flagg Young, Elsie Ripley Clapp, Lucy Sprague Mitchell och Jane Addams. Vidare undersöker hon dessa kvinnors texter för att se på vilket sätt de är pragmatister i relation till klassisk pragmatism och i vilken grad de avviker, framförallt om de tar med reflektioner över sina egna liv och om de utvecklar feministiska analyser.

En feministisk pragmatism

Vad är det då som saknas i den klassiska pragmatismen sett ur ett feministiskt perspektiv? Pragmatismen försvarar visserligen legitimiteten och det irreducibla i mångfalden av perspektiv. Men den gör så generellt, utan att försvara något speciellt perspektiv. Ingen av de klassiska pragmatisterna gör heller kvinnors erfarenheter till centrala i sina arbeten, även om de tar exempel från sfärer som traditionellt tillskrivs kvinnor, som familjen och barnuppfostran.

De två klassiska amerikanska pragmatister som får störst utrymme i Seigfrieds text är John Dewey och William James. När Seigfried beskriver vad den klassiska pragmatismen innebär stöder hon sig huvudsakligen på Dewey-citat. Enligt Seigfried bidrog Dewey till att underminera många fördomar om kvinnor, men hon hävdar att han ändå primärt såg kvinnor som husmödrar. När det gäller James, pekar Seigfried på det tvetydiga i hans texter. James filosofi visar många attribut som traditionellt associeras med det kvinnliga och han argumenterar för att etiken ska omdefinieras så att omsorgen får större betydelse. Samtidigt stöder han uppdelningen i två sfärer, vilket begränsar kvinnan till hemmets sfär, och skriver om kvinnans "natur" som om den vore biologiskt given.

De klassiska pragmatisterna kritiserar ofta socialt och politiskt förtryck av klass, ras, nationalitet, etniskt ursprung och kapitalism, men inte kön. Bristen på specifika analyser i pragmatism av kvinnors förtryck kan bara överkommas genom explicita feministiska rekonstruktioner av pragmatisk teori, menar Seigfried.

Kvinnors marginalisering inom klassisk pragmatism

Seigfried ställer frågan om det förekom några feministiska kvinnor inom pragmatismen i det förflutna, och i så fall, varför vet vi då inte om dem? Hon svarar att det visst förekom kvinnor och berättar om kvinnliga pragmatister som de inledningsvis nämnda. Seigfried menar att kvinnors intellektuella bidrag inte blev bortglömda, de blev aktivt undertryckta. Hon förklarar bristen på ett feministiskt teoretiserande inom det pragmatiska perspektivet dels med att de klassiska amerikanska filosofernas texter helt saknade teorier om kön och könsdiskriminering, dels med brist på referenser till kvinnors texter i filosofiska samlingsverk i USA. Kvinnliga pragmatister exkluderades från amerikansk historia framförallt därför att de exkluderades från filosofiska fakulteter och sällan fick erkännande i tidskrifter och böcker. Exklusionen av kvinnor skedde alltså både inom pragmatismen och inom filosofin som helhet.

Pragmatismens marginalisering inom amerikansk filosofi

Men det var inte bara kvinnor som marginaliserades inom den amerikanska filosofin. Även den klassiska pragmatismen drabbades av samma öde. Seigfried menar att detta bland annat berodde på att pragmatismen har karak-

tärsdrag som kan beskrivas som kvinnliga. Drag som inkluderande, konkretiserande, vaghet, tolerans för tvetydigheter och pluralism ses traditionellt som kvinnliga, men är också karakteristiska för den klassiska pragmatismen.

Seigfried hävdar att det framförallt är två aspekter av den pragmatiska teorin som bidragit till marginaliseringen av pragmatismen som också gör den extra attraktiv för feministisk rekonstruktion. Den ena aspekten har beskrivits ovan, nämligen att pragmatism kan uppfattas som mer kvinnlig än manlig till sin stil. Den andra aspekten är den explicita kopplingen mellan kategorisering och värderingar.

Seigfried skriver att positioner inom pragmatismen som bidrog till dess marginalisering idag kan ses av feminister som dess största styrka. Hon uttrycker det som att den klassiska pragmatismen framförde kritik mot positivistiska tolkningar av den vetenskapliga metoden; att den avslöjade värdedimensionen hos faktapåståenden; återvann estetiken som något som besjälar vardagserfarenheterna; kopplade den dominerande diskursen till dominans; underordnade logisk analys till sociala, kulturella och politiska frågor; sammankopplade teori och praktik; motstod riktningen mot epistemologi och betonade istället konkret erfarenhet.

Likheter feminism – pragmatism

Några centrala teoretiska utgångspunkter delas av feminism och pragmatism enligt Seigfried. Den första likheten är betonandet av vardagslivets praktiker och institutioner, i syfte både att nedmontera sociala och politiska strukturer av förtryck och för att utveckla bättre alternativ. Den andra likheten är, att för pragmatister likväl som för feminister, börjar och slutar reflektion med erfarenhet.

I boken tar Siegfried även upp de tre karakteristika som enligt Sandra Harding kännetecknar feministisk forskning och jämför dessa med pragmatismen. Harding menar att 1) feministisk forskning börjar med kvinnors erfarenheter som basen för social analys 2) syftet är att vara till gagn för kvinnor och 3) forskaren är inte en neutral observatör utan befinner sig på samma plan som det som han/hon forskar om. Siegfried menar att man kan finna stöd för och en utveckling av dessa tre teman i pragmatisk filosofi, som betonar att reflektion börjar med erfarenhet, målet för reflektion är att på ett tillfredställande sätt lösa den problematiska situationen och att kunskap alltid är formad av konkreta, specifika önskningar och intressen hos den som undersöker.

En pragmatisk feminism

De klassiska pragmatiska filosoferna utvecklade frigörande teorier grundade i en pluralistisk och perspektiverad syn på kunskap och verklighet. De försökte föra in det marginaliserade till centrum som värdefulla och nödvändiga bidrag till de centrala frågorna inom filosofin. Genom att pragmatisk teori börjar och slutar med erfarenhet uppmuntrar och tillhandahåller den medel för att rättfärdiga kritik av accepterade övertygelser och traditioner, kritik baserad på olika erfarenheter, värden och perspektiv. Olika synpunkter antas uppstå genom erfarenheter som är både individuellt genomlevda och kulturellt medierade.

Seigfried sammanfattar fyra aspekter av Deweys analys av erfarenhet som speciellt lämpade att berika feministers undersökningar av kvinnors erfarenheter. För det första identifierar och avvisar Dewey filosofiska dualismer (som till exempel tanke/handling, kropp/själ, praktik/teori) vilka enligt honom systematiskt har förvrängt vår förståelse av vardagserfarenheter. För det andra ser Dewey det som en källa till förtryck att ignorera att erfarenheter utgår från olika perspektiv. För det tredje betonar han betydelsen av att utveckla bedömningsgrunder och värden från konkret erfarenhet och för det fjärde för han in känslans roll i erfarenhet.

Feministisk kritik av pragmatismen

Trots de stora likheterna mellan klassisk pragmatism och feminism påpekar Seigfried att den amerikanska pragmatiska traditionen saknas i större delen av den feministiska diskursen och föreslår några förklaringar till detta. Hon menar att feminister felaktigt kritiserar pragmatismen för att 1) den gör liberala antaganden om den isolerade individen, 2) den försvarar offentligt-privat distinktionen och 3) att den är scientistisk.

Den klassiska pragmatismen är frigörande och radikal och avvisar starkt ”traditionell liberalism”, enligt Seigfried. Richard Rortys neopragmatism däremot uppvisar de två första antagandena, och han har även kritiserats av andra pragmatiker för att negligera den sociala och politiska dimensionen av den pragmatiska traditionen. Enligt Seigfried har feminister fog för sin kritik enbart när det gäller Rortys neopragmatism. Hon visar på skillnader mellan den klassiska pragmatismen och neopragmatismen och tar upp Deweys kraftfulla kritik mot modellen av den isolerade individen som ligger bakom både liberal teori och kapitalism. Dewey hävdar att från en social ståndpunkt är beroende, i form av ömsesidigt beroende och sammanhållning, en styrka sna-

rare än en svaghet och han ser en fara med att överbetona oberoende, i form av själv tillräcklighet, eftersom det kan leda till minskad social kapacitet hos individen. Dewey undviker medvetet offentligt-privat uppdelningen till exempel genom att förena barnuppfostran med formell utbildning.

Den kritik som riktats mot pragmatismen, i form av att den gör liberala antaganden om den isolerade individen och att den försvarar offentligt-privat distinktionen, avvisar alltså Seigfried som enbart gällande Rortys neopragmatism. Hur är det då med kritiken att pragmatismen är scientistisk?

Dewey har tvingats att försvara sin speciella version av instrumentalism. Enligt pragmatismen är syftet med filosofi att söka efter visdom som består i mål och värden som ger riktning åt kollektiv mänsklig aktivitet. De bästa kunskaper och metoder vi har, nämligen vetenskap, ska användas i detta sökande. Pragmatism kallas experimentalism eller instrumentalism därför att den utsträcker den vetenskapliga metodologin från fysisk materia till sociala och mänskliga verksamheter. Kunskap, inklusive vetenskaplig kunskap, är inte ställd utanför social aktivitet utan ingår i sociala verksamheter. För pragmatister – både feminister och andra – är vetenskap mål- och reforminriktad och resultat kan inte bedömas med hänvisning till en överordnad vetenskaplig expertis. Pragmatism ser vetenskap som ett socialt arbete som alltid uttrycker intressen och det är därför viktigt att ta reda på vilkas intressen som ska privilegieras. Vetenskap kan enligt Seigfried ses som en revolutionär transformerande agent och hon betonar den frigörande potentialen hos vetenskapen. Hon menar att när pragmatismen kritiserar för att vara scientistisk är det ett missförstånd som beror på att den som kritiserar inte har tagit i beaktande hela den pragmatiska filosofin.

Skillnader feminism – pragmatism

Det finns dock skillnader mellan pragmatism och feminism. En av de mest uppenbara skillnaderna är, enligt Seigfried, konstruktionen av den Andre. Pragmatister betonar att alla är signifikanta och värdefulla. Andra och de söker och välkomnar olikheter som ett uttryck för kreativ subjektivitet. Feminister visar istället på ojämlikhet i makt och den kontrollerande kraft som utövas av dem som har makten att konstruera den Andre. Feminister tenderar därför att motsätta sig kategoriseringar och ser dem som något främmande och alienerande påtryckt utifrån. Denna skillnad i ton och stil kan bero på att klassiska manliga pragmatister talade från centrum medan feminister talar från periferin.

Diskussionen om omsorgsetik – ett exempel på en pragmatisk feminism

Ett exempel på ett pragmatiskt feministiskt förhållningssätt utvecklar Seigfried i relation till diskussionen om omsorgsetik kontra rättighetsetik, en diskussion som hon tar upp med utgångspunkt i Carol Gilligans bok *In a Different Voice*. I hennes pragmatiska feminism ses genus som en social konstruktion och kontextuella skillnader är viktigare än genusskillnader. Även om det skulle visa sig att skillnaden mellan män och kvinnor är statistiskt signifikant, menar Seigfried att forskning inte är bra när den ger liv åt stereotypa associationer som exempelvis omsorg till kvinnor och rättvisa till män. Hon hävdar att undersökningar som kopplar dessa orienteringar primärt med situationer och sekundärt med genus leder till mer värdefulla resultat. Seigfried önskar därför att man studerar vilka kontexter som leder till en betoning av omsorg och vilka som leder till en betoning av abstrakta principer, hur en orientering fostras och en annan ej uppmuntras, och vilka faktorer som är del av dessa kontexter.

Seigfried betonar värdet av undersökningar som kan relateras till målsättningar om vad vi vill uppnå. Hon vill att vi ska undersöka vad som krävs för att utveckla harmoniska samhällen som ger näring till individuell utveckling baserad på samarbete istället för konkurrens. Hon menar också att om omsorg kontinuerligt ska bekräftas som ett värde och accepteras, måste värdet bedömas via de resultat som följer av att hålla fast vid det. Eftersom konsekvenserna historiskt har varit både positiva och negativa bör omsorgspraktiker undersökas och modifieras för att öka de positiva och minska de negativa konsekvenserna. Om omsorg är bra och undergivenhet dåligt, är det förnuftigt att t ex undersöka vilka förhållanden som utvecklar omsorg men inte underkastelse hos kvinnor och motsvarande för män. Seigfried menar också att man bör uppmärksamma i vilken omfattning det faktum att vissa värden har associerats med kvinnor har lett till att dessa har nedvärderats.

Avslutande kommentarer

Seigfrieds bok är intressant läsning och jag ser den som ett givande bidrag både till pragmatisk och feministisk teori. Seigfried ger exempel på hur feministiska teorier kan utveckla pragmatismen och tvärtom, och jag ser feministisk pragmatism eller pragmatisk feminism som mycket användbara utgångspunkter inom pedagogisk forskning. Det har varit spännande att ta del av hennes redogörelse för skillnader mellan den klassiska pragmatismen och

Rortys neopragsmatism, och hur hon menar att feminism är förenligt med den förra men inte med den senare. Hennes exempel på en feministisk pragmatisk utgångspunkt vid forskning om omsorgsetik är också mycket klargörande.

Margareta Svennbeck

